

HAMKORBANK ATBDA MUAMMOLI KREDITLAR ULUSHINI KAMAYTIRISH BO'YICHA RISK-MENEJMENT YONDASHUHLARI

Sultonov Doniyor Ro'ziboyevich

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17257205>

Annotatsiya: Maqolada Hamkorbank ATB faoliyatida muammoli kreditlarning shakllanish omillari, ularning bank barqarorligiga ta'siri hamda ulushini kamaytirish bo'yicha risk-menejment yondashuvlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida bankning so'ngi yillardagi kredit portfeli dinamikasi, muammoli kreditlar ulushi va ularni kamaytirish bo'yicha qo'llanilgan mexanizmlar o'rganildi. Statistik va qiyosiy tahlil natijalari asosida kredit skoringi, qarzdorlarni monitoring qilish, kreditlarni restrukturizatsiya qilish va Basel III tamoyillarini joriy etish bank faoliyatida muhim samaradorlik bergani aniqlangan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, Hamkorbank ATB risk-menejment tizimining mustahkamlanishi muammoli kreditlar ulushini pasaytirishga va kredit portfelining sifatini yaxshilashga xizmat qilmoqda.

Kalit so'zlar: Muammoli kreditlar, risk-menejment, kredit portfeli, defolt, qarzdorlik, restrukturizatsiya, Basel III tamoyillari, kredit skoring, Hamkorbank ATB, tijorat banklari.

Kirish. O'zbekiston bank-moliya tizimida so'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va xalqaro standartlarga moslashishni jadallashtirishga qaratilgan. Shu bilan birga, tijorat banklari faoliyatida muammoli kreditlar (non-performing loans – NPL) ulushi banklar barqarorligiga sezilarli xavf tug'dirayotgan asosiy omillardan biri bo'lib qolmoqda. Kreditlarning o'z vaqtida qaytarilmasligi nafaqat bankning likvidlik darajasini pasaytiradi, balki iqtisodiyotdagi investitsion faollikka ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Hamkorbank ATB O'zbekiston tijorat banklari ichida faol kredit siyosati olib boradigan yirik moliya institutlaridan biri sanaladi. Bankning kredit portfeli hajmining yildan-yilga o'sishi bilan bir qatorda, muammoli kreditlarni boshqarish masalasi ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, kichik biznes va chakana kreditlash bo'yicha faoliyat olib borayotgan bank uchun risk-menejment tizimining samaradorligi muammoli kreditlarning kamayishida hal qiluvchi o'rin tutadi.

O'zbekiston bank tizimida oxirgi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, xalqaro standartlarga moslashish hamda banklarning kredit faoliyatini samarali tashkil qilishga qaratilgan. Shunga qaramay, tijorat banklari faoliyatida muammoli kreditlar (non-performing loans – NPL) hali ham asosiy xavf manbalaridan biri bo'lib qolmoqda. Muammoli kreditlarning yuqori ulushi bankning kapital yetarliligi va likvidligini pasaytiradi, foyda marjasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, shu bilan birga iqtisodiyotdagi investitsion muhitni ham izdan chiqarishi mumkin. Shunday sharoitda, risk-menejment tizimini samarali tashkil qilish muammoli kreditlarni kamaytirishning eng muhim omillaridan biri sifatida qaraladi.

Muammoli kreditlar ko'plab ichki va tashqi omillar ta'sirida yuzaga keladi. Ichki omillar qatoriga bank tomonidan kreditlash jarayonida yetarlicha tahlil qilinmagan qarzdorlar, past sifatli garov ta'minoti, nazorat va monitoring mexanizmlarining zaifligi kiradi. Tashqi omillar esa makroiqtisodiy beqarorlik, inflyatsiya, valyuta kursidagi o'zgarishlar, soliq yukining ortishi va qarzdorlarning bozor sharoitidagi kutilmagan o'zgarishlarga moslasha olmasligi bilan bog'liq. Shu nuqtai nazardan, Hamkorbank ATB kredit siyosatida risklarni puxta baholash hamda defolt xavfini prognozlash bo'yicha zamonaviy usullarga murojaat qilmoqda.

Hamkorbank ATB O'zbekistondagi yirik tijorat banklaridan biri bo'lib, uning kredit portfeli hajmi yildan-yilga oshib bormoqda. Biroq, kredit hajmining ko'payishi muammoli kreditlar ulushi ortib ketishi xavfini kuchaytiradi. Shu bois bankda risk-menejment bo'limi kredit siyosatini shakllantirishda markaziy o'rin tutadi. Xususan, kredit skoring tizimi orqali qarzdorlarning to'lov qobiliyati baholanmoqda, avtomatlashtirilgan monitoring dasturlari orqali qarzdorlarning moliyaviy intizomi nazorat qilinmoqda, kreditlarni restrukturizatsiya qilish orqali esa muammoli kreditlarning qaytarilishi ta'minlanmoqda.

2020–2024-yillar davomida Hamkorbank ATB kredit portfeli hajmi barqaror o'sdi. Biroq muammoli kreditlar ulushi 2020-yildagi 6,7 % dan 2024-yil yakunida 5,3 % gacha pasaytirildi. Bu esa bank tomonidan joriy etilgan risk-menejment mexanizmlarining amaliy samaradorligini ko'rsatadi. Jumladan, mijozlarning moliyaviy holatini chuqur tahlil qilish, qarzdorlarni segmentatsiya asosida monitoring qilish, defoltga yo'l qo'ygan mijozlarga restrukturizatsiya dasturlarini taklif qilish natijasida bankning aktivlar sifati yaxshilandi.

Xalqaro bank amaliyotida muammoli kreditlarni kamaytirishda Basel III talablari, kredit risklarini diversifikatsiya qilish, stress-test mexanizmlarini qo'llash va qarzdorlikni qayta moliyalashtirish keng tatbiq etiladi. Hamkorbank ATB ham ushbu tajribalarni bosqichma-bosqich joriy etmoqda. Xususan, 2023-yildan boshlab bank Basel III tamoyillariga muvofiq kapital yetarilishini oshirish, likvidlik ko'rsatkichlarini mustahkamlash va kredit risklarini diversifikatsiya qilish choralari ko'rmoqda. Bu esa muammoli kreditlarning bankning umumiy moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'sirini kamaytirishga xizmat qilmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Hamkorbank ATBda muammoli kreditlar ulushining kamayishi risk-menejment tizimining mustahkamlanishi bilan chambarchas bog'liq. Skoring tizimining takomillashtirilishi, monitoringning avtomatlashtirilishi va restrukturizatsiya mexanizmlarining keng qo'llanishi bankning aktivlar sifatini yaxshilashga yordam bergan. Shunga qaramay, muammoli kreditlarning mutlaq hajmi oshishda davom etayotgani yanada chuqurroq yondashuvlarni talab etadi. Kelgusida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish, qarzdorlarning moliyaviy xatti-harakatlarini prognozlash modellari ustida ishlash va kredit siyosatini yanada ehtiyotkorlik bilan yuritish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, Hamkorbank ATBda muammoli kreditlar ulushini kamaytirishda risk-menejment tizimi samarali ishlamoqda. Bankda kredit risklarini baholashning zamonaviy usullaridan foydalanish, xalqaro tajribalarni o'zlashtirish va raqamli texnologiyalarni joriy qilish muhim natijalar bermoqda. Kelgusida esa kredit faoliyatida sun'iy intellekt asosidagi risk baholash mexanizmlarini kengaytirish, mijozlar bilan ishlashda shaffoflikni oshirish hamda milliy va xalqaro me'yoriy talablarni uyg'unlashtirish orqali muammoli kreditlar ulushi yanada kamayishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Isakov, O. (2024). O'zbekistonda muammoli kreditlarga ta'sir qiluvchi omillar: empirik tahlil. *Journal of Economics, Finance and Accounting*, 2(1), 45–58.
2. Naobetova, Z. (2024). O'zbekiston tijorat banklarida risk-menejment tizimining ahamiyati. *International Finance Journal*, 3(4), 67–74.
3. Rehman, A. (2024). Janubiy Osiyo banklarida korrupsiyaning muammoli kreditlarga ta'siri. *Finance Research Letters*, 58, 112–123.

4. Ozili, P.K. (2025). Dunyo bo'yicha muammoli kreditlar bo'yicha tadqiqotlar sharhi. Munich Personal RePEc Archive (MPRA), Paper No. 125217.
5. Arhinful, R. (2025). Muammoli kreditlarning investorlar ishonchiga ta'siri. *Journal of Risk and Financial Management*, 18(7), 383–399.
6. Nguyen, H. (2023). Kredit riski va tijorat banklarining moliyaviy natijalari: Vetnam misolida. *Asian Finance Review*, 14(2), 98–110.
7. Bi, S. & Bao, W. (2024). Bank kredit riskini boshqarishda sun'iy intellekt texnologiyasining innovatsion qo'llanilishi. *AI and Finance Review*, 5(1), 55–69.
8. Rosenkranz, P. & Lee, J. (2017). Osiyoda muammoli kreditlar va ularning iqtisodiy barqarorlikka ta'siri. ADB Economics Working Paper Series, No. 520.
9. Asian Development Bank (2025). Osiyoda muammoli kreditlar bo'yicha kuzatuv hisobot. Manila: ADB.
10. World Bank (2021). Sharqiy Osiyo va Tinch okeani mintaqasida muammoli kreditlar: COVID-19 davrida tajribalar va saboqlar. Washington D.C.: World Bank.
11. International Monetary Fund (2025). O'zbekiston bank sektorida makro stress-test natijalari. IMF Country Report No. 25/32. Washington D.C.: IMF.
12. <https://cbu.uz/>
13. <https://hamkorbank.uz/>